

Teufik Čočić, mr. oec.*
Mirko Pešić, mag. oec.**

UDK 336.78: 297
Pregledni članak

ISLAMSKI EKONOMSKI SUSTAV - ODNOS PREMA KAMATI

SAŽETAK

U ovoj se studiji ukazuje na osnovna teološka, teoretska i praktična načela islamskog ekonomskog sustava. Ukazuje se na važnost izvora (Kur'an i Sunet) na kojima islamski ekonomski sustav počiva. Iz tih izvora on crpi snagu svojih moralnih i etičkih vrijednosti stvarajući okvir za pravedno i pravilno sudjelovanje i funkcioniranje pojedinaca i institucija u islamskoj društvenoj zajednici. Ukazuje se na glavne osobine islamskog modela čovjeka koji sa svojom dualističkom prirodom sudjeluje u svakodnevnom ekonomskom životu birajući između dobra i zla, pravednog i nepravednog i sl.

U studiji se analiziraju pravda i pravednost koji čine koncept ukupnih moralnih i društvenih vrijednosti koje usmjeravaju pojedinca kako ne bi prešao granice po islamu dopuštenog. Također je istaknuto povjerenje kao najvažniji element društvenoga kapitala u islamu i islamskoj ekonomiji, te se ističe važnost Šerijata kao temeljnog islamskog zakona utemeljenog na koncepciji pravde, povjerenja i pouzdanosti.

U studiji se posebno poglavlje posvećuje zabrani kamate. Ukazuje se na povijesni slijed i nastanak lihvarstva i kamate. Istaknuti su primjeri zabrane kamate u monoteističkim i drugim religijama i društvenim zajednicama kroz povijest. Posebno je obrađena zabrana kamate (Riba) u islamu te je napravljena komparacija razloga za postojanje konvencionalne kamate sa stavovima koje islam ima o tim elementima.

Ključne riječi: islam, islamska ekonomija, konvencionalna ekonomija, Stvoritelj, Allah, Kur'an, Sunet, etika, moral, pravda, pravednost, kamata (Riba)

* *Alfacommerce d.o.o., Njivice*

** *Odjel za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku*

1. Uvod

Ispravno razumijevanje temelja i osnovnih karakteristika islamske ekonomije i islamskoga ekonomskog sustava nije moguće bez sagledavanja temelja i izvora na kojima ona počiva, a to je Šerijat. Šerijat kao islamski zakon, svoje ishodište ima u Kur'anu (Božjoj objavi) i Sunetu (tumačenju i praksi proroka Muhameda) kao i drugim moralnim i etičkim vrijednostima islama.

Nastojanje da se pravilno tumače i objašnjavaju islamska ekonomska načela datiraju tek unatrag dvadesetak godina. Međutim i dalje je prisutna određena razina nejasnoća i nepoznavanja, ponajprije iz razloga što se pojedina područja islamske ekonomije nastoje promatrati i analizirati pojedinačno i odvojeno od njezinih ukupnih odnosa.

Konvencionalni ekonomski sustav, sa privatnom svojinom i ugovorom kao infrastrukturom za isključivu slobodu težnje za profitom, ne zanima priroda proizvodne vrijednosti niti da li je ona za čovjeka korisna ili štetna, niti postavlja pitanje kako je došao do dohotka, da li ga troši na korisne ili nepotrebne stvari i sl., već ga isključivo zanima postizanje najviše granice materijalnog zadovoljstva.¹

Islam i na njemu utemeljena islamska ekonomija imaju za cilj stvaranje pravednoga, moralnog, etičnog i održivog društvenog sustava u kome su pojedinac i društvo uzajamno ovisni i povezani. Naglasak na pravdi i pravednosti s čovjekom kao Božjim namjesnikom na zemlji razlikuju islamski ekonomski sustav od svih drugih sustava.

Islam i islamska ekonomija priznaju i prihvaćaju privatno vlasništvo i tržišnu ekonomiju te motiv zarade do razumne granice, ali konkretno postavljaju i ograničenja u ekonomskim aktivnostima kao što su: zabranjene robe i usluge; kamata i poslovanje s kamatom, neizvjesnost u poslovima i sl.

2. Osnova islamskoga ekonomskog sustava

U svakodnevnom korištenju pojmova islamska ekonomija, ekonomski sustav ili islamsko bankarstvo javlja se nerazumijevanje i velika skepsa kod zapadnih intelektualaca koji polaze od premise da nijedna religija pa tako ni islam ne može koherentno determinirati ekonomske odnose i aktivnosti.

Zapadnom civilizacijom prevladava praksa razdvajanja svetog i svjetovnog, razdvajanja religija i ostalih ljudskih aktivnosti, što je uzrokovano sekularizacijom zapadne kršćanske civilizacije i na tom principu uspostavljenim društvenim i državnim zajednicama. Rezultati su takvog pristupa neodrživa eksploatacija i uništavanje prirodnih resursa, dok je ljudskoj egoističnoj naravi prepušteno da odlučuje što je dobro, a što loše. Čitavo učenje moderne ekonomije, počevši od Adama Smitha (filozofa morala i osnivača političke ekonomije), utemeljeno je na pretpostavci da ljudska psihologija funkcionira na principu postizanja najviše granice materijalnog zadovoljstva i da se čovjek po prirodi stvari ponaša kao *homo oeconomicus*.

Islam kao religiju i na tome uspostavljen svjetonazor nije moguće svrstavati u odnose uspostavljene na ovim temeljima jer islam utvrđuje osnovne principe i propisuje pravila za sve aspekte ljudskog života pa i onaj ekonomski. Dakle islam nije samo religija nego i način života. Kroz islam se očituje jedinstveni odnos između Stvaratelja (Boga), čovjeka kao njegova namjesnika na zemlji uključenog u društvenu zajednicu kao cjelinu, a sve u skladu s Božjim propisima-zakonima koji determiniraju djelovanje društvenih, političkih, ekonomskih i finansijskih sustava. Da bi se razumjeli načini na koje treba organizirati cjelokupni islamski ekonomski sustav, potrebno je sagledati i razumjeti prirodu i razinu navedenih odnosa.

Općenito možemo definirati islamski ekonomski sustav kao skup institucija koje je on stvorio kako bi se bavio alokacijom resursa, proizvodnjom i razmjenom dobara i usluga te raspodjelom stvorenih vrijednosti. Da bi funkcionirao, taj sustav mora imati formalna i neformalna pravila ponašanja te načine i procedure njihova provođenja kako bi se ostvarili određeni ciljevi.² Pravila ponašanja usmjeravaju članove zajednice u njihovim postupcima kako bi se sprječavali sukobi, usklađivale razlike te omogućila suradnja među pojedincima. Provođenje islamskih pravila podrazumijeva individualnu odgovornost svakog pojedinca kako prema Stvoritelju, tako i prema drugim članovima zajednice.

Osnovni cilj islama je stvaranje pravednoga, moralnog i održivog društvenog sustava posredstvom čovjeka u kome su pojedinac i društvo

1 Štulanović M., Hadžić F (2007), *Osnovi Islamske ekonomije i financija*, Islamski pedagoški fakultet u Bihaću, str. 99.

2 Zamir I., Abass M. (2009), *Islamske financije, teorija i praksa*, MATE d.o.o. Zagreb, str. 2.

uzajamno povezani te odgovorno usklađeni u pravima i obvezama. To podrazumijeva jednakost svih pripadnika ljudske rase i brisanje svih razlika osim razlika u dobroti, vrlinama, moralnosti, etičnosti te odanosti Stvoritelju.

2.1. Islamski model čovjeka

Islam sagledava čovjeka kroz njegovu dualističku prirodu. Njegovo fizičko tijelo predstavlja kozmičku dimenziju kroz koju je on povezan s ovozemaljskim materijalnim svijetom. Također čovjek posjeduje i svoju drugu kozmičku dimenziju kroz svoju dušu koja raspolaže potencijalima kako dobra, tako i zla.

Poseban i jedinstven položaj čovjeka u njegovoj dualističkoj prirodi proizlazi iz činjenice da je on stvoren kao Božji namjesnik na zemlji, što prema islamskoj ideologiji znači Božje povjerenje koje čovjeku daje odgovornost u skladu s pravima i obvezama koje iz toga proizlaze. Kako bi mu se olakšala uspješna realizacija prava i obveza koje su mu dane, islamski usmjerenom čovjeku stoje na raspolaganju materijalni i duhovni načini u ostvarivanju tih zadataka.

Obdaren ljudskom inteligencijom čovjek raspoznaje i bira između dobra i zla, između pravednog i nepravednog, između točnog i lažnog, između realnog i iluzornog. Pored toga što je ova snaga raspoznavanja ugrađena u njegovu dušu, dani su mu okviri, smjernice i upute u obliku svete knjige Kur'ana i Šerijata (puta) koji svoje ishodište ima u Kur'anu i Hadisima (praksi i uputama) proroka Muhameda.³

Postizanje pravednosti među ljudima nije nimalo jednostavan zadatak, jer je čovjek po svojoj prirodi sebičan, pohlepan, akumulativan, okupiran ovozemaljskim zadovoljstvima i sklon natjecanju. Ove odlike podrivaju njegov moral i etička uvjerenja, odvajaju ga od njegovih duhovnih stremjenja i usmjeravaju ga ka zadovoljavanju materijalnih prolaznih želja.

Ekonomsko ponašanje islamski usmjerenog pojedinca relativno je složeno. Zadovoljenje svih njegovih želja i potreba nisu ograničeni samo njegovom ekonomskom snagom (budžetom), već i ograničenjima koja proizlaze iz Šerijata o tome što može, a što ne može konzumirati (Halal-Haram) jer njemu nisu dozvoljena sva svjetovna materijalna zadovoljstva.

Islamski se usmjeren čovjek ne potiče da vodi život stoicizma i asketizma. Naprotiv, on treba uživati u materijalnim i ostalim zadovoljstvima sve dotle dok ga takav način života ne odvajava od ljudskih i duhovnih vrijednosti kao što su, pravednost, moralnost, etičnost i usmjerenost prema Stvoritelju.

2.2. Koncept pravednosti u islamskoj ekonomiji

Ranije je spomenuto da je osnovni cilj islama stvoriti pravedan i moralan društveni poredak s čovjekom u središtu. Glavni prioritet islama i njegovoga učenja o ekonomiji odnosi se na „pravdu i jednakost“ počevši od proizvodnje do raspodjele stvorenih vrijednosti.

Kroz koncept pravde može se razumjeti ponašanje islamski usmjerenog čovjeka i ekonomskih institucija u islamu imajući u vidu da pravda izaziva Božje zadovoljstvo, a nepravda Njegovo nezadovoljstvo. Dok se na Zapadu pod pravdom podrazumijeva pravedno ponašanje jedne osobe prema drugoj, a njegovi se postupci smatraju nepravednima samo prema „drugima“, u islamu to ima reperkusije i prema samom pojedincu jer kroz nepravdu prema drugima u konačnici čini nepravdu i samom sebi te trpi posljedice kako na ovom, tako i budućem svijetu.⁴

Šerijat utvrđuje i provodi islamsku koncepciju pravde u kome pojedinci imaju prirodna zajamčena prava među kojima je i njihovo pravo da slijede svoje ekonomske interese prvenstveno kao pravo i obvezu sve dotle dok su za to sposobni. Međutim, ako pojedinac više nije sposoban da ostvaruje svoje ekonomske interese on više nema tu obvezu, ali i dalje zadržava svoja prava koja mu pripadaju, a to su prava na osnovne potrebe i život iznad granice siromaštva (Nafaka).

Pojam ekonomske pravde posebno je važan kod ustrojavanja islamskoga ekonomskog sustava čija pravila dopuštenog i zabranjenog upravljaju ekonomskim ponašanjem potrošača, proizvođača i države, kao i pitanjima vlasničkih odnosa, stvaranja i distribucije bogatstva.

Koncept ekonomske pravde u islamu znači da:

- Islamska ekonomska praksa vrednuje moralni i duhovni okvir iznad materijalnog posjedovanja i blagostanja.
- Islamski ekonomski sustav ne osporava vlastite interese i privatne koristi pojedinca,

ali se oni harmoniziraju i usklađuju radi veće koristi zajednice kao cjeline.

- Islam priznaje privatno vlasništvo, tržišnu ekonomiju te potiče bogaćenje i težnju pojedinca da maksimalizira dobit i zadovoljstvo, ali isključivo na principima dopuštenog ili zabranjenog (Halal ili Haram) obeshrabrujući rasipanje te propisujući obvezu bogatijih da pomažu siromašniji članove zajednice.
- Zabrana kamate (Riba) u islamu predstavlja sprječavanje nepravde i zabranu prelaska cijelog rizika na dužnika (o tome će biti riječi u posebnom poglavlju).

2.3. Povjerenje

Povjerenje predstavlja jedan od najvažnijih elemenata društvenoga kapitala u islamu,⁵ a samim time i u islamskoj ekonomiji. U islamskoj se ekonomiji posebno naglašava važnost povjerenja, a pouzdanost pojedinca smatra se njegovom glavnom osobinom. Posebna se pažnja posvećuje poštivanju ugovora (dogovora) i ispunjavanje obveza i obećanja danih drugim članovima zajednice. Kur'an u mnogim svojim dijelovima naglašava odlike pravog vjernika te važnost vjerovanja-povjerenja i ispunjavanja ugovorom (pismenim ili usmenim) utvrđenih obveza i obećanja. Povjerenje i pouzdanost kao i pridržavanje ugovora i obećanja u islamu su obvezni i nepovredivi (osim u iznimnim propisanim slučajevima).

Šerijat kao temeljni islamski zakon utemeljen je na koncepciji pravde, povjerenja i pouzdanosti koji se nagrađuju, dok se izdaja, nevjernost i podmuklost osuđuju i za njih slijede sankcije i kazne.

U Hadisima (praksi proroka Muhameda) na ovu temu se ističe:

„Osoba koja nije pouzdana nema vjere, a osoba koja krši dana obećanja nema religiju“.

„Postoje tri stvari (zabrane) koje nitko ne smije kršiti: pažljivo postupanje s roditeljima neovisno o tome da li je musliman ili nije, ispunjavanje obećanja danog muslimanu ili drugoj osobi te vraćanje onoga što je povjereno na čuvanje, neovisno o tome da li je to povjerio musliman ili nemusliman“.

„Vrati ono što ti je povjereno na čuvanje osobi koja ti je povjerila i ne iznevjeri čak ni onog tko je iznevjerio tebe“.⁶

Pravda i pravednost povezuju čovjeka sa Stvoriteljem i njegovim bližnjima. Šerijat utvrđuje ljudsku pravednost ne samo prema konkretnom fizičkom djelovanju već se vrednuje i sama namjera (niyya) čovjeka u odnosu na predmetne aktivnosti.

2.4. Vrednovanje rada u islamu

Vrednovanje i koncepcija rada i radne etike u islamu ima višestruko i mnogo šire značenje nego u konvencionalnoj ekonomiji. Kur'an u svojim tekstovima spominje riječ rad (al-amal) u više od 360 stihova. U islamskoj se ekonomiji rad i podjela rada uzdiže na visoko mjesto i smatra ga se sastavnim dijelom same vjere. Zdrave, fizički i mentalno sposobne osobe potiču se na koristan rad kako bi zaradile za egzistenciju i ne smiju biti na teretu svojoj obitelji ili državi zbog lijenosti ili dobrovoljne nezaposlenosti.

Kao što je ranije istaknuto, islam negira sve klasne razlike pa se nijedan rad koji je u skladu sa Šerijatom ne smatra manje vrijednim od drugog. Razlika treba da se ispoljava samo u prirodnoj nadarenosti, obrazovanju, vještinama i motivaciji. Imajući u vidu da pojedinci imaju različite sposobnosti i motivaciju i njihovi će radni rezultati biti različiti.

3. Zabrana kamate

3.1. Kratka povijest lihvarstva i kamate

Zabrana kamate nije prisutna samo u islamu kao religiji i islamskim financijama već je kroz povijest ova zabrana bila prisutna u mnogim civilizacijama i religijama.

Kamata svoje povijesno naslijeđe vuče još iz doba Sumerske države. Kroz povijest ekonomije sve do pojave i razvoja industrijske revolucije kamata se smatrala neprihvatljivom i besmislenom. Tako su već u Hamurabijevu zakoniku sadržane odredbe o visini kamata. U antičko doba grčki filozof Aristotel smatrao je novac sterilnim, da novac ne može stvarati novac, i da isključivo treba služiti kao sredstvo razmjene.

3 Zamir I., Abass M. (2009), *Islamske financije, teorija i praksa*, MATE d.o.o. Zagreb, str. 7.

4 Zamir I., Abass M. (2009), *Islamske financije, teorija i praksa*, MATE d.o.o. Zagreb, str. 10.

5 Zamir I., Abass M. (2009), *Islamske financije, teorija i praksa*, MATE d.o.o. Zagreb, str. 34.

6 Prema: Zekijudin A.A.M.D., (2004). *Muslimova zbirka hadisa* (knjiga 1,2,3), Kuća mudrosti Pro-Media d.o.o. Zenica

Stari hinduistički i budistički tekstovi na više mjesta spominju riječ „lihvar“. U to vrijeme je donesen zakon koji je branio pripadnicima viših staleža (Brahmans i Kshatryasi) da lihvaru i posuđuju novac uz kamatu. Stari su Rimljani propisima određivali visinu kamate te su tolerirali kamatne poslove, ali zajmodavci nisu bili posebno cijenjeni u društvu.

Prema Starom zavjetu Židovima je bilo zabranjeno poslovanje s kamatom kod posuđivanja bilo robe bilo novca unutar svoje zajednice, dok se ta zabrana nije odnosila na poslovanje sa nežidovima. U Starom zavjetu stoji: „Ako uzimaš novca kome od moga naroda, siromahu koji je kod tebe, ne postupaj prema njemu kao lihvar! Ne nameći mu kamatu, ni za novac ni za hranu, niti za igdje išta što se posuđuje za kamate“. (Ponovljeni zakon 23:20). „Od stranca smiješ uzimati kamate“ .... (Ponovljeni zakon 23:21).

Tijekom rane povijesti kršćanstva posuđivanje uz kamatu bilo je predmet svake osude. Prema Bibliji, vjernik pošteno stječe prihode samo radom, a novac ne smije imati „mladunce“. Rimokatolička crkva je sve do petog stoljeća zadržala zabranu primanja kamate kako za svećenstvo, tako i za laike. Tijekom osmog stoljeća za vrijeme Karla Velikog lihvarstvo je proglašeno kriminalnom radnjom. Papa Inocent III. je 1215. godine izričito zabranio uzimanje kamata, dok je na Bečkom koncilu 1311. godine Papa Clement V. kamatu proglasio nekršćanskom. Slabljem kršćanske crkvene moći dolazi i do slabljenja zabrane uzimanja kamata. Engleski kralj Henrik V je ignorirao crkvene zabrane te je dopustio kamatu od 5 % za mirovine i posudbe. Nakon tridesetogodišnjeg rata 1648. godine dopušteno je u cijeloj Europi uzimanje kamata do 5 %, dok se više od toga smatralo lihvarstvom. Godine 1822. Katolička je crkva konačno ukinula zabranu uzimanja kamata. Pojavom kapitalizma i kapitulacijom kršćanskog stava o zabrani kamate, zajmovi uz kamatu u potpunosti se legaliziraju.

3.2. Islam i kamata (Riba)

Kao što je ranije naglašeno, islamski je ekonomski sustav utemeljen na propisanim pravilima (Šerijatu), čije se ishodište nalazi u Kur'anu (Svetoj knjizi) i Hadisu (praksi i tumačenju proroka Muhameda).

Riba je riječ arapskog porijekla, a terminološki znači prekoračenje, dodavanje ili višak, dok po-

vezani glagoli upućuju na „povećati se, umnožiti, prekoračiti, iznuditi više od drugih ili lihvariti“. Danas je dosta teško definirati ovaj izraz na bilo kojem jeziku osim na izvorno arapskom. Pojednostavljena definicija *Ribe* mogla bi biti da je to „praksa zaračunavanja financijske kamate ili premije koja premašuje glavnice zajma“.

Interesantno je spomenuti događaj koji se zbio neposredno prije pojave islama (605. godine). Svetište Kabbah bilo je oštećeno u požaru pa je lokalno vodstvo skupljalo priloge za njegovu obnovu. U obrazloženju akcije izričito je naglašeno da će se prihvatiti samo donacije koje su zaradene na čist i pošten način, tako npr. lihvari nisu mogli sudjelovati u toj akciji. Dakle, zabrana kamate u islamu izravno proizlazi iz svete knjige Kur'ana u kojoj se na više mjesta o tome govori:

„A novac koji dajete da se uveća novcem drugih ljudi neće se kod Allaha (Boga) uvećati, a za milostinju koju dijelite da biste se Allahu umilili – takvi će dobra djela svoja umnogostručiti (Ar-Rum 30:39)“.

„...O, vjernici, bojte se Allaha i od ostatka lihvarstva odustanite, ako ste pravi vjernici. Ako ne učinite, eto vam onda neka znate – rata od Allaha i Poslanika njegova! A ako se pokajete, ostat će vam glavnice imetaka vaših, nećete nikoga oštetiti, niti ćete oštećeni biti. Ako je u nevolji, onda pričekajte dok bude imao; a još vam je bolje da znate da dug poklonite“ (Al-Baqareh 2:276-280).⁷

Riba se ne odnosi samo na transakciju posuđivanja novaca, već se ona odnosi i na razmjenu roba. Prema Šerijatu postoje dva oblika *Ribe*, a to su *Riba al-Nasiah* i *Riba al-Fadl*.

Riba al-Nasiah se odnosi na razmjenu novca za novac uz uvjet da je razmjena-povrat odgođen što znači i dodatno plaćanje dužnika vjerovniku. Ovakav oblik *Ribe* predstavlja osnovu zabrane kamate u islamskim transakcijama koje se danas primjenjuju. To prema Šerijatu znači da je apsolutno zabranjeno unaprijed fiksirati pozitivan povrat na pozajmicu kao nagradu za vremensko čekanje.⁸

7 Muhamed P., Džemaludin Č. (2000), Kur'an časni, CIP –Katalogizacija i publikacija Nacionalna sveučilišna knjižnica Zagreb

8 Zamir I., Abass M. (2009), Islamske financije, teorija i praksa, MATE d.o.o. Zagreb, str. 51.

Riba al-Fadl se odnosi na robnu razmjenu. Ova se vrsta zabrane izvodi iz prakse proroka Muhameda koji je poticao sljedbenike da robu razmjenjuju za realan novac, a ne za drugu robu kako bi se eliminirala mogućnost razlike u kvantiteti i kvaliteti robe. *Riba al-Fadl* je dosta slična odredbama iz Starog zavjeta (Levitski zakonik 25:37) koji je zabranjivao posuđivanje hrane uz lihvarske cijene.⁹

Bit konvencionalnog i islamskog pristupa kamati najbolje je pojasnio Rodney Wilson, profesor ekonomije na Durham sveučilištu u Škotskoj, autor značajnih dijela u oblasti etike u ekonomiji. U svojoj studiji *Islamic finance*¹⁰ pojašnjava bit konvencionalnog pristupa kamati. Napominje da kamata prema većini ekonomista sadrži tri elementa koji „opravdavaju“ plaćanje naknade štetiši:

Faktor vrijeme - štetiša žrtvuje sadašnju potrošnju i zaslužuje da bude obeštećen:

Oportunitetni trošak - štetiša na taj način žrtvuje svoj komoditet i likvidnost i zbog te žrtve treba dobiti nagradu;

Faktor rizika - štetiša se suočava s rizikom bankarskih transakcija, inflacijom i sl...

Islam dopušta trgovinu, a zabranjuje kamatu, međutim to nikako ne znači da se osporava legitimnost naknade za preuzeti rizik ili žrtvovanje likvidnosti. Suština islamskih financija predstavlja sudjelovanje u raspodjeli rizika. Što se tiče faktora vremena, tu se islamski pristup razlikuje od konvencionalnoga. Dio islamskih učenjaka smatra da je vrijeme Božji dar i da za njega ne može biti nikakve nagrade, dok drugi odobravaju „vrijednost vremena“ ali uz uvjet da ona ne može biti određena unaprijed i mora biti u vezi sa stvarnim transakcijama. Dakle čovjek može biti nagrađen za svoj napor i preuzeti rizik, ali ne i za vrijeme samo po sebi.

Islamska ekonomija ne prihvaća princip stvaranja novca samoga po sebi putem kamata. Međutim, nepostojanje kamata ne znači zabranu ulaganja i posuđivanja novaca radi ostvarivanja profita, ali se principi transakcija moraju temeljiti na pravednoj raspodjeli i rizika dobiti ili gubitka.

Društvena zajednica u kojoj je dopušteno posuđivanje novaca uz kamatu troši svoju budućnost u sadašnjem vremenu. To pojednostavljeno i

znači da, ako trebate novac za kupnju luksuznog automobila ili druge robe, a Vaša zarada nije dovoljno visoka i ne želite čekati da uštedite dovoljno, imate mogućnost posuditi novac od banke uz kamatu. To znači Vaše zaduženje u budućnosti pa s vremenom postajete sve siromašniji, a vrlo lako možete doći u situaciju da ne možete vraćati nagomilane dugove. Ako takvih slučajeva ima mnogo, onda to više nije problem samo individualnih dužnika, već nacionalni i društveni problem uže i šire zajednice u kojoj živite i stvarate.

Financijska industrija utemeljena na ovom sustavu razvija se, širi i potiče umjetno stvorene potrebe potrošačkoga društva - mentaliteta što u konačnici dovodi do ozbiljnih kriza i sloma cijelog sustava.

4. Zaključak

Društveno-ekonomska pravda i pravedna raspodjela dohotka bogatstvo su i sastavni dijelovi islamske ekonomske filozofije.

Zapadni model ekonomske globalizacije utemeljen na neoliberalizmu kao dominantnoj doktrini kapitalizma nije više u stanju adekvatno rješavati nagomilane ekonomske probleme, što dokazuje već duže vremena prisutna svjetska financijska kriza. Primjena elemenata islamskih ekonomskih modela utemeljenih na moralnim i etičkim principima mogla bi uspješno nadopunjavati postojeće ekonomske sustave, odnosno biti samostalno održiv sustav u pojedinim društvenim zajednicama koje prihvaćaju i razvijaju islamske ekonomske odnose i principe.

Stroga zabrana kamate u islamskom financijskom sustavu potvrđuje da islam ne prihvaća i ne vjeruje u načelo reprodukcije novca samog po sebi jer se suština islamskih financija ogleda u sudjelovanju partnera u raspodjeli rizika koji nikako ne bi smio prijeći samo na dužnika.

LIKTERATURA:

- Abdulhamid M.T. (2002), *Hanefijski Fikh*, CIP Nacionalna i univerzitetska biblioteka Sarajevo.
- Abdul H.M.S., Aidit G. (1992), *Readings in Islamic Economic Thought*, Longman Malaysia Sdn Bhd.
- Abdul H.M.S. (1992), *Financing Economic Development, Islamic and Mainstream Approaches*, Longman Malaysia Sdn Bhd.
- Adel T.K. (2005), *Leksikon temeljnih religijskih pojmova – Židovstvo, Kršćanstvo, Islam, Svjetska konferencija religija za mir*, Prometej Zagreb.
- Amr. M.E.T. (2011), *Banking-How to manage risk and improve profitability*, Wily&Soms, Inc, Hoboken, New Jersey.
- Brian K. (2010), *Islamic finance in a nutshell*, John Wiler&Sons, Inc. Hoboken, New Jersey.
- Grbac B. (2009), *Izazovi međunarodnog tržišta*, Ekonomski fakultet Rijeka.
- Huston S. (2010), *Svjetske religije*, Znanje d.d. Zagreb.
- Hadžić F. (2005), *Islamsko bankarstvo i ekonomski razvoj*, Ekonomski fakultet Sarajevo.
- Janko O. (2005), *Biblijska povijest Starog i Novog zavjeta*, Marijan Tisak d.o.o. Split.
- Matić B. (2011), *Monatarna ekonomija*, Ekonomski fakultet Osijek.
- Muhamed Y. (2009), *Za svijet bez siromaštva – Socijalna poduzeća i budućnost kapitalizma*, V.B.Z. d.o.o. Zagreb.
- Muhamed P., Džemaludin Č. (2000), *Kur'an časni*, CIP – Katalogizacija i publikacija Nacionalna sveučilišna knjižnica, Zagreb.
- Necati A. (2010), *Free Market Madness and human nature*, Harvard Law School.
- Saad Al H., Mustafa Z., Haniza K. (1992), *Islamic Marketing Strategy*, Longman Malaysia Sdn Bhd.
- Štulanović M., Hadžić F. (2007), *Osnovi islamske ekonomije i financija*, Islamski pedagoški fakultet u Bihaću.
- Zamir I., Abass M. (2009), *Islamske financije, teorija i praksa*, MATE d.o.o. Zagreb.
- Zekijjudin A.A.M.D. (2004), *Muslimova Zbirka Hadisa (knjiga 1,2,3)*, Kuća mudrosti Pro-Media d.o.o. Zenica.
- Yousuf K.M. (1998), *The principles of the Islamic Economic System*, Islamic INC. Publishing & Distribution, Cairo, Egypt.

Teufik Čočić, mr.oec.

Alfacommerce d.o.o., Njivice

Mirko Pešić, mag. oec.

Culturology Department of the University of J. J. Strossmayer in Osijek

ISLAMIC ECONOMIC SYSTEM – ATTITUDE TOWARD INTEREST RATE

ABSTRACT

This study is focused on basic theological, theoretical and practical principles of the Islamic economic system. It points out the importance of the source (Qur'an and Sunnah) on which the Islamic economic system is based; it extracts the strength of its moral and ethical values from these sources, thus creating a framework for just and fair participation and functioning of an individual in the Islamic social community. The study also points out the key properties and characteristics of the Islamic model of a man who, with his dualistic nature, participates in everyday economic life by making choices between good and evil, just and unjust, etc.

The study provides analysis of justice and fairness which are constituent parts of the concept of total moral and social values that guide an individual in an effort to prevent this person from exceeding the boundaries of what is allowed according to Islam. This paper is also focused on trust, the most important element of social capital in Islam and Islamic economy, and the importance of Sharia law as the fundamental Islamic law based on the concept of justice, trust and reliability.

One chapter of the study is specifically focused on the prohibition of interest. It provides a historical overview and emergence of Usury and interest rate. Throughout history there have been examples of prohibition of the interest rate in monotheistic and other religions and social communities. Special attention is given to prohibition of interest (Riba) in Islam, and the reasons for the existence of the conventional interest rate are compared with attitudes that Islam has toward these elements.

Keywords: Islam, Islamic economy, conventional economy, Creator, Allah, Kur'an, Sunnah, ethics, moral, justice, fairness, interest rate (Riba)